

ZVEZEK · 10
LETO · VI

OKTOBER
· MCMIX ·



N · A · Š · I · : · Z · A · P · I · S · K · I

SOCIALNA REVIJA · UREDNIK DR. ANTON
DERMOTA · · ODGOVORNI UREDNIK IN
IZDAJATELJ ANTON KRISTAN · LJUBLJANA

VSEBINA:

INŽ. A. ŠTEBI · NAŠA INDUSTRIJA · · IVAN CANKAR · PISMA
JEREMIJEVA · · · DR. D. · NARODNOSTNO VPRAŠANJE NA
ZBORU ČEŠKE SOCIALNO DEMOKRATIČNE STRANKE · · ·
PREGLED · · STROKOVNI PREGLED · ZADRUŽNIŠTVO · LITE-
RATURA · POLITIKA · · · O. ŽUPANČIČ · EPIGRAMI

· MCMIX ·

LASTNIK KONZORCIJ „NAŠIH ZAPISKOV“ · UREDNIŠTVO V
GORICI · VIA DEL BOSCHETTO 29 · UPRAVA V LJUBLJANI,
SELENBURGOVA ULICA 6_{II} · · · TISK TISKARNE IV. · PR.
LAMPRET V KRANJU · POSAMEZNE ŠTEVILKE : 40 VIN.

Naši Zapiski

izhajajo vsakega
15. v mesecu ::

Naročnina znaša za Avstro-Ogrsko za celo leto
4 K 80 v s poštino vred; za pol in četrt leta so-
razmerno manj; za Nemčijo 5 K 60 v, za ostale
države 6 K 20 v. :: Posamezne številke 40 v.

Rokopisi naj se pošiljajo na adresu Dr. ANTON DERMOTA
v Gorici, via del Boschetto 29. :: Naročnina pa na naslov:
:: NAŠI ZAPISKI, Ljubljana, Šelenburgova ulica 6/II. ::

Najnižje cene.

Največji izbor.

Skrbno izdelovanje

Preobleke Popravila

L. MIKUS
fabrika dežnikov
Ljubljana, Mostni trg 15.

Pod spovednim pečatom.

Spisal R. Kirchsteiger.
preložil Etlm Kristan.
Cena I. dela 2 K 60 vin.,
II. dela 2 K. Ta lepa in
nadose zanimiva pisana
knjiga je prav pripravna
za darilo ob primernih
priložnostih. Dobiva se v
vseh knjigarnah in v

Del. tisk. druž. v Ljubljani

„Katoliško svetovno naziranje in svobodna znanost“.

Napisal dr. L. Wahrmund. — Cena 70 vin. — Te znamenite brošure, ki
je toliko prahu vzbudila v avstrijski javnosti, ima „Delavska tiskovna
družba v Ljubljani“ še nekaj v zalogi, zato opozarja iznova, naj si jo
☐ omislijo tisti, ki se zanimajo za ta eminentno važni predmet. ☐

GRIČAR & MEJAČ

Ljubljana, Prešernove ulice 9

priporoča svojo bogato zalogo

izgotovljenih oblek

za gospode in dečke ter mlčne novosti v konfekciji za dame in
deklice. — Ceniki zastoj in franko.

Inž. A. ŠTEBI:

Naša industrija.



Tižko je, ako ne ravno pretirano, govoriti o slovenski industriji. Kje naj je iščemo, kam se naj obrnemo, da nam ne bode treba zardevati pri tem diskretnem iskanju? Preromal sem deželo semintja in vrnil sem se v svoj kot nezadovoljen, kakor sem odšel. Pretaknil sem misli tega in onega, da bi zvedel o nameravanih načrtih bližnje bodočnosti, a osramočen sem zapustil to raziskovanje. Zapodili so me, kakor sitno muho, ki nadleguje tolsti obraz mirnega zaspanca.

In vendar mi to iskanje ne da miru — ker je preaktualno — vendar me to zabadaanje v odprte rane našega narodnega telesa sili k vztrajnosti, ker je življenje naše bodočnosti. Treba je zasledovati, kam smo utaknili našo industrijo, da je tako dobro zavarovana in skrita. Kam smo zapravili vse naše mlade in tako vztrajne moči? Saj nam pravi vendar statistika, da smo nadmilijonski narodič, da imamo svojo dobro rejeno buržoazijo, veliko mecenov in precej probujajočega se proletariata. Kam smo postavili vse te vojščake?

Ali smo jih za malenkostno svoto prodali ali pa za manj vredno materijo zastavili? Vse te vojščake, vse te delavce, katere imamo v indeksu naše fantazije in ki stvarjajo energijo narodnega gospodarstva — kam smo jih postavili? Mar v našo korist? A, kaj še! „Hamburg, Hamburg,“ tolče zvon in odgovarja mu „Šentflorjanska dolina“.

Res dobro je našim literatom, ki imajo dovolj globoko posodo solza, da jih pretakajo ob naši žalostni beračiji in dovolj ironije, da smelo zasmehujejo naše neuravno hrepenenje in naše prezgodnje umiranje. Pa bog ž njimi; prislužili nam ne bodo kruha, zacelili ne naših ran in ne vrnil nam množine ubeglih moči. Da nam pa ne bodo skladali žalostink, da jim ne bode potreba zlivati njih posode v naš grob, je skrajni čas, da se prebudimo iz tega bolnega spanja. Treba bode bolje zvenečih verzov in boljše organizacije, nego je ona sv. Rafaela. Potem ne bodo

hitele naše najboljše mladeniške moči obsojene v tujino in ne bodo več tavale izmozgane domov umirat.

Priznati moramo, da nimamo lastne industrije; tistih par podjetij, katera imamo v naših rokah, pride tako malo v poštev, da ž njimi ne nasitimo niti najbolj ponižnega človeka. Ako preštejemo vagone, naložene z industrialnimi našimi pridelki in poslane v enem letu čez našo ožjo mejo, zadostovalo bi število prstov obeh naših rok. In ako seštejemo vse brutto-dohodke, katere nam je tujina plačala za naše pridelke, ne bi mogli s tem denarjem kupiti ne enega večjega tujega podjetja, ki uspeva na Slovenskem.

Kaj nam pomaga snemanje nemških tabel, bojkotiranje nemškega piva? Saj smo primorani stopati skozi drug uhod iste trgovine po isti material. Saj nam bo tujec dobro zaračunal tudi te pokvarjene table in primanjkljaj, ki mu ga je povzročilo začasno bojkotiranje. Škoda pač ne bo velika, ako pogine taalioni nemški branjevec, in nič večji naš dobiček; veleindustrialec je ona moč, kateri moramo zabiti kol ob njenem izhodu.

To priznanje pa mora roditi obenem odpomoč, ako hočemo živeti; oprijeti se moramo z vso silo edine možnosti naše rešitve, ustvariti si moramo svojo industrijo. Sčistiti moramo naše plevela polno polje narodnega gospodarstva in na sčiščeno polje nasaditi moderna podjetja, ki nam bodo najhitreje ojačila narodno samostalnost in zasigurala našo prostost. Industrija bo najboljši varuh naših meja, ona bo zvesto varovala, da nam ne bodo leto za letom nesramno premikali naših mejnikov.

Kolikor hitreje se bode porodila potrebna volja za našo lastno ohranitev, tempreje se bomo osvobodili tujčeve pete in tempreje bomo pokazali javnosti svojo zrelost, svojo sposobnost do človeške eksistence in lastne uprave. Kakor hitro si ustvarimo svojo močno industrijo, močan in življenja željan proletariat, takoj nam bode vsak boj za državljanske pravice, katere nam sedaj odrekajo, malenkosten in lahek.

V ti osvojitvi eksistence pa ne leži samo naša lastna ohranitev in naša sreča, ampak tudi vodilna moč slovenskega naroda napram jugoslovanski skupini. Naša kulturna moč, naša plemenska sposobnost, duševna premoč, geografska lega nam zagotovo neoporečno vodstvo jugoslovanskega koncerta. Gotovo je, ako si utrdimo narodno gospodarstvo s popolno in ne pomanjkljivo industrijo, ne bodo iskali središča jugoslovanskih teženj v Hrvatih in Srbih, ampak pri nas Slovencih. Da je v naši moči ta

sposobnost, dokazuje nam najbolj sigurno naša plemenska žilavost, ki ni nikdar omagala, kakor silno nas je tudi uničevalna sila tuje-rodcov od vseh strani napadala in nas skušala ugonobiti.

To vodstvo si je seveda treba priboriti. Treba je, da pokažemo svojim sorodnikom sposobnost, da stopimo na to mesto s polno silo in tehtno premočjo. To je pa le potem mogoče, ako si ustvarimo zdravo in lastno industrijo, ako svoje narodno gospodarstvo toliko ojačimo, da lahko samostojno vodimo svojo lastno pot. —

Ako premislimo toraj vse momente: naše mizerno gospodarsko stanje, eksistenčno potrebo lastne industrije in veliko obetajoče obzorje našega vstajenja, moramo uvideti, da ni preveč, kolikor tudi riskiramo za povzdigo narodnega gospodarstva. Resnica je, da pri nas ne poznamo riskiranja; zato je pa tudi resnica, da se pri nas ni še nikdar čulo o narodnem bogastvu. A kljub temu mora dozoreti prepričanje, da je neobhodno potrebno, da se oklenemo z vso močjo in železno voljo tega življenskega pogoja. Tega probujenja ne smemo odlašati, da ne bode kesanje naše edino poslednje olje in edina tolažba na onem potu, kamor nas lahko zapelje naša nesrečna ponižnost.

Predvsem moramo vendar dobro premisliti, kako se naj delo prične. Eksistenčnega pomena je smotrena razvrstitev industrialnih podjetij, njih naravna medsebojna zveza in odkritosrčno konstatiranje naše sedanje moči. To delo je tako globokega pomena, da zahteva vsestranskega zanimanja in temeljitega preštudiranja; namen teh vrstic pa je le, nekako namigniti na ta naš prepotrebni življenski preporod in zato tudi podati le osnovni načrt k poznejšemu detajlnemu delu. Ako se javnost prebudi iz svojega spanja in uvidi to življensko potrebo, potem ne ostane dolgo pri preddelih, ampak ustvari se v najkrajšem času moč in sila našega narodnega gospodarstva.

Stavimo si predvsem sledeča vprašanja:

1. Česa nam neobhodno primankuje do prvega koraka in kaj napravi najboljši fundament naše industrije, da se zdravo in uspešno okrepi?

2. So-li dani predpogoji za povzdigo industrije, to je uvoz surovin, izvoz izdelkov, uspešna konkurenčna prednost in ugodnost časovno dobro izbranega trenutka?

3. Ali ima naš narod sploh potrebno kulturno kvalifikacijo in sredstva, da zastavi precejšen kapital v to svrhu?

Ako pregledujemo statistike razvitka narodnega gospodarstva dveh najodločilnejših narodnih skupin v Evropi, t. j. Angležev in Nemcev, vidimo v kratkem pregledu, da analogno rastejo in padajo vsa industrialna podjetja, kakor raste in pada železarska industrija. Zelo zanimivo je, zasledovati ta industrialni proces, kateri nam jasno kaže, da se je premikala faza procvita svetovne industrije tako, kakor je hitela ali zaostajala železarska industrija. Kolikor manj je Angleška producirala v zadnjem polstoletu kovanega železa (v funkcijski zvezi z množino izdelanega surovega železa) in kolikor bolj se je v isti dobi povzdignila produkcija železa v Nemčiji, tem več je izgubila Angleška kot svetovni producent, tem večji delež si je pridobila Nemčija in tem bolj je cvetelo njeno narodno gospodarstvo. Dokler je stala Angleška na vrhuncu železo proizvajajočih držav, si je ohranila prvo mesto med industrialnimi državami; ko jo je pa Nemčija prekosila, izgubila je Angleška i na železarskem svetovnem trgu i na splošnem industrialnem polju vodilno ulogo. Ta proces je popolnoma naraven in jasen; zasledujemo ga lahko vsepovsodi. Ako hoče torej narod povzdigniti svojo železarsko industrijo, dati mora delavcu več orodja, ali pritegniti mora k delu več strojev. Če te industrije še nima, si jo mora ustvariti, da na njenem temelju sezida neodvisnost ostale industrije.

Nam Slovencem manjka tega temelja v industriji. Pač so že naši pradedje uvideli ta nedostatek, a deloma so taka podjetja poginila radi preslabe organizacije, deloma so prešla v tuje, nemške roke. Le majhen ostanek životari še danes, a tudi ta ne more kvišku radi preslabega svojega organizma. Uverjen sem, da tudi ta zgodovinski ostanek nima življenske moči in da bo hiral, ako mu ne vzamemo bergelj in ga ne postavimo na močne in zdrave noge. Nič bolje ni v tem oziru v drugih slovanskih deželah; povdarjali bi le edini še žalostnejši moment, da je tuji kapital še v večji meri izkoristil ta položaj.

Ustvariti si moramo torej najpreje svojo lastno železarsko industrijo, proizvajati moramo v lastnih fužinah in raztezovalnicah (Walzwerke) najbolj potrebni surovi železni material, kakor je fasonsko železo, žica, žreblji i. t. d. Ugovarjalo se mi bode morda, da je boj poleg Jesenic nemogoč ali vsaj tako težaven, da mora mlado podjetje izkrvaveti. Ta ugovor je ničev, ako se pomisli, da smo odjemalci proizvodov tega tujega kapitala mi, dalje Balkan in Orient. Tu ne bode težko izpodriniti konkurenta, in gotovo je kalkulacija opravičena, da bode v tem boju stari

podjetnik oni bolnik, kateri si poišče milosti pri mladem domačem podjetju.

V najožji zvezi s tem podjetjem se mora ustanoviti večjo strojno tovarno, katera naj bi izdelovala manjše stroje za obdelovanje surovin (Werkzeugmaschinen) in železarske izdelke, katere potrebuje trg v večjih množinah. Na proizvajanje poljedelskih strojev, katerih naši kraji toliko potrebujejo, se začetkoma radi prevelike ameriške konkurence ne bode moglo misliti; pač pa bode zelo plodonosno polje za strojno tovarno izdelovanje transmisij, hidrotehničnih potrebščin in drugih primitivnih izdelkov iz litega železa. Ker je pri ti industriji važnejši faktor izdelovanje modelov, katerih izpočetka še ne bode, treba se bode izprva seveda zadovoljiti s pičlejším dobičkom, kar pa nikakor še ne znači slabotnosti zasnovanega podjetja.

V detajlnem načrtu se bo potem razširilo vprašanje, naj se li strojno tovarno popolnoma nanovo osnuje, ali naj se prenovi že kako obstoječo tovarno. Pri ti točki lahko rečemo, da bi le izpopolnili svojo industrijo, ker imamo že par podjetij, ki pa nikakor ne morejo trditi, da zadostujejo splošni potrebi.

Prvemu vprašanju je torej jasen in za našo obrtno industrijo prepotreben odgovor: ustvarimo si železarsko industrijo.

Lažje je odgovoriti na drugo vprašanje, akoravno smo prisiljeni pri tem vprašanju računati z nekim faktorjem, ki dela bojzljivcem precej preglavice, to je riskanca. Prvi del vprašanja ne napravlja težkoč: uvoz surovin, to je železne rude bi bil po morju — toraj mali transportni stroški; izvoz bi imel na vsak način krajšo pot, nego tuji izdelki, torej s tem prednost pred njimi. Na podlagi tega cenejšega izvoza bi pač lahko računali v začetku z višjimi procentualnimi produkcijskimi stroški tako, da bi nam bilo mogoče, prilagoditi naše cene svetovnemu trgu. S to okolnostjo bi bil tudi del konkurenčne prednosti naši varnosti zasiguran.

Večji del konkurenčne prednosti bi tičal pač v kvaliteti izdelkov in višku naše konkurenčne moči. Ako bi kvalitetna vrednost naših izdelkov zaostajala za ono tujih produktov, potem bi seveda prav nič ne pomagala naša tržna bližina, naši morebitni manjši produkcijski stroški in v pošteev prihajajoči narodnostni moment pri razpečavanju. Trg zahteva le dobre izdelke po nizki ceni; slabo stvar bi naprtili odjemalcu le enkrat in ta odjemalec bi bil potem naš največji konkurent. Radi

kvalifikacije produktov si moramo torej zagotoviti izvrstne moči, izvrsten material in močno denarno podlago.

Slednjič je za prospeh novega podjetja merodajen časovno srečno izbran trenutek. Ako premotrivamo valovanje tržne konjunktura, vidimo natanko padanje in vstajanje svetovnega trga. V času visoke konjunktura rastejo pač kakor gobe nova podjetja; ako se pa preštudira njih realno vrednost, uvidimo takoj gnilobo in slabost večine teh na špekulacijo sezidanih podjetij. Visoka konjunktura zahteva širok trg, visoke produkcijske plače delavstvu in visoke cene surovin. Nasprotno pa čas slabega gospodarskega položaja ustvari bolj žilava in vztrajna podjetja in zahteva manjše žrtve riskantnosti.

V železarski industriji je radi nadprodukcije ameriškega trga sedaj najslabši trgovski položaj; ta položaj seveda ne more biti nikako strašilo zoper osnutev velikega modernega podjetja, ker je riskanca na zdravi podlagi. Ona ima pred seboj trg, ki bode v bližnjem času obilo potreboval in ima opravičeno upanje, da se splošna konjunktura v kratkem korenito izboljša. Mi ne riskiramo našega kapitala iz špekulacijskih nagibov, ampak da si prisvojimo velik in mlad trg. Tudi v političnem oziru je situacija za naša upanja kar največ obetajoča. Slovanski jug se ravno sedaj z največjo mržnjo odreka nemškimi industrialnim izdelkom in ravno ta trg na jugu bode za naše izdelke najboljši odjemalec.

Ako torej pametno presodimo vso dvomljivo stran drugega vprašanja, sklepamo lahko dvoje: prvič, da so vsi predpogoji za процvitajočo železarsko industrijo na dlani, in drugič, da je z riskanco v ravnotežju največja gotovost uspeha.

Z odkritim zadovoljstvom lahko pozitivno odgovorimo tretjemu vprašanju, vsaj kar se tiče naših aktivnih moči. Faktično sposobnost smo že dovolj dokumentirali na drugih poljih. Izvežbanega delavstva imamo toliko, da ga moramo eksportirati — bodisi delavstva manualnega ali duševnega poslovanja. Ta okoliščina mi daje največ upanja na končno ugodno rešitev našega prepornega vprašanja.

Bolj teman, ako ne ravno žalosten je pogled na drugo, pasivno moč, na disponibilnost našega kapitala. Nedvomno moramo pritrditi, da imamo denarna sredstva, s katerimi lahko rešimo svoje narodno gospodarstvo; dvomljivo pa je, ako imamo ta sredstva tudi na razpolago, ako je narodni kapital obratu pristopen. Niti 40 let ni, kar se je ustanovila prva slovenska hranilnica in posojilnica, niti 10 let, da se je ustanovila prva slovenska

banka — to je najboljše znamenje težke pristopnosti do naše generalne moči. In vendar ni obupavati pri mračni perspektivi, ker to žalostno spoznanje se ne tiče vsega mobilnega premoženja. Pritegniti pač ne bo mogoče k temu delu vse naše v poštev prihajajoče petične javnosti, a zadostovalo bode vendar, ako se dosedanji tržni kapital odzove naši potrebi. Ako se nam posreči denarni trg o industrialni potrebi zadostno poučiti, ako dosežemo, da naš mobilni kapital uvidi eminentno rentabilnost železarske industrije, potem ne dvomimo, da je mogoče doseči zadostno denarno moč za tako podjetje.

Če torej obračunamo s temi vprašanji, moramo sklepati, da nam je v povzdigo našega splošnega narodnega gospodarstva v prvi vrsti ustanovitev železarske industrije življenska potreba; drugič, da so vsi pogoji procvita take industrije dani in da je to vprašanje ravno sedaj popolnoma godno.

IVAN CANKAR:

Pisma Jeremijeva.

II. Bela krizantema.

Dialog.

Moj prijatelj Peter Košenina je velik junak. Nezgode življenja so ga teple neprestano in od vseh strani, pa se ni zmenil; izmed tistih ljudi je, ki brez napuha in brez premišljevanja čutijo, da so na svetu potrebni in zatoorej živé — sam Bog vedi kako! Za svojo korist ni vzdignil pesti, zaradi svoje bridkosti ni potočil solze: ali čudo prečudno: komaj so „narodu“ (še zdaj ne vem, kdo in kaj mu je tisti narod) storili krivico, veliko ali majhno, je bil iznenadoma ves mehak in cmerāv; gledal je strahove in sodnji dan.

Včeraj se je tole pripetilo: govoril je v državnem zboru Malik, ali Wastian, ali celó rajni Pommer — pač eden izmed tistih maloštevilnih poslancev, ki govoré v državnem zboru o slovenski kulturi. In govoril je, kakor je treba; da namreč slovenski narod nima kulture in da je tudi ne rabi in da navsezadnje, če se dobro prevdari, slovenskega naroda sploh ni. To se je pripetilo opoldne, zvečer pa je planil v mojo izbo Peter Košenina.

„Ali si bral?“

— „Kaj?“

„Kaj? Ali je še kaj drugega na svetu, še druga misel v glavi? Cepni, duša — mi nimamo kulture!“

— „O, da bi je toliko ne imeli!“

„Rekel je, da nimamo ne umetnosti, ne literature, ne znatosti, niti ne jezika . . .“

— „Da torej takorekoč lažemo, da smo!“

„Nič drugače! . . . Gospod, jaz sem Slovenec! . . . Pardon, gospod, mnogotere priče so razkazale, da Slovencev ni! . . . Gospod, kaj sem torej? . . . Če pravite, da ste Slovenec, tedaj sploh — niste!“

— „Logika je logika!“

„Kaj logika — budalost je! Ko je rekel, da naroda ni, so se smejali; ko je rekel, da kulture ni, so kimali; oj, in kimali so na tak lenoben način, kakor da hvalijo starodavno resnico . . . Na srce mi je kanilo kakor solza. Zmirom več ljudi je na svetu, ki vedó, da je nekje med drugimi narodi tudi slovenski narod. Nekateri učenjaki nas že razlikujejo od Hrvatov in Slovakov; celó neki Francoz naš je že razodel. Polagoma, toda neprenehoma se širi spoznanje, da smo. Zadnjič sem govoril z imenitnim uradnikom iz naučnega ministrstva, pa me je vprašal, kdo da sem. „Ein Slovene!“ sem rekel. „Ein Slovene? Ein Slovene! Richtig . . . weiß schon!“ . . . Ali kaj nam vse to spoznanje koristi? Razodeli so nas, kakor so razodeli narod črnih pritlikavcev v severni Afriki. Ne, tudi tako nas niso razodeli! Med narod pritlikavcev so poslali učenjake in raziskovalce, da bi razbistrili vse od začetka do konca: odkod da je tisti narod, kdo da je in kako da je z njegovo kulturo. Šli so vestni učenjaki in so vse raziskali: narod je odtod in odondod, tak je in tak ter taka je njegova kultura! Debelih knjig debelo število je razkazalo svetu, kako da živi tisti narod, kaj da je ustvaril in kje da stoji na poljani vseobče kulture človeške . . . O, blagor bi nam bil, da nam je bila dodeljena domovina v črni Afriki!“

— „Ne bridkih besed! Wastian je človek, vsega spoštovanja vreden!“

„Wastian?“

— „Torej Malik, ali Pommer . . . ali kdorkoli! Ni mu zamer, da naše kulture ne vidi in da je nikoli ne bo videl. Preblizu je!“

„Beseda je o žalosti neskončni — ti pa se igraš z besedo!“

— „Prisegam, da umetnosti ne rabim, je rekel Polonij . . . Bolj trdno in bolj pristrčno sem uverjen o veljavi naše kulture — bolj jaz, ki se smejem, nego ti, ki jokaš?“

„Ti si preverjen . . . tudi tisti je bil preverjen, ki so ga ponedolžnem obsodili, da je ubil očeta; in vendarle je visel!“

— „Primerjal si dobro in pametno! Tisti, ki je visel, je še pod vislicami kričal, da je nedolžen, ampak sodniki . . . ljuba duša, sodniki so vedeli vse: vedeli so, da je grešnik ubog od rojstva, da je bil lačen, žejen in razcapan, še predno je dorastel . . . to se pravi, dorastel ni sploh nikoli . . . in sodniki so vedeli (zakaj sodniki so modri ljudje), da puha iz močvirja strup in da raste golo kamenje v puščavi . . . Wastian, Malik in Pommer so videli naš narod od blizu in so rekli: ta narod nima kulture, zato ker je imeti ne more!“

„Krivična sodba! Preišči greh in dokaži ga!“

— „Kaj je treba dolge pravde? Če stoji berač pred teboj, ti razodeva njegova suknja, da je berač; le norec bi ga še posebej izpraševal in pretipaval. Sodniki izprašujejo in pretipavajo, ampak ne zaradi sodbe in tudi ne zgolj iz radovednosti, temveč zaradi šege in postave. Ali še predno je bila govorjena prva beseda, je pričalo oko in je sodilo srce: sojen si!“

„Ne tožbe torej in ne pritožbe? Obsojenec naj povesi glavo ter naj molče uživa svojo nedolžnost?“

— „Rekel si! . . . Povesi glavo ter molče uživaj svojo kulturo! Kaj bi se pripetilo beraču, ki bi oznanjal na cesti, da ima cekine v suknji? Še razbojniki bi mu ne verjeli, kvečjemu da bi ga pretepli zaradi nadlege in pohujšanja . . . Uživaj bogastvo, ki ti ga je Bog dodelil, in raduj se, da ti zavidnež ne škili preko rame!“

„Nečeden nauk je ta nauk o ponižnosti! Če je krona na moji glavi, je češčenje moja pravda! Kaj? Ta narod, ki je trikrat petsto let trpel in tlačnil; naš narod, ki si je pisal zgodovino s svojo krvjo in s svojimi solzami; ta narod si je kljub suženjstvu in ubožtvu, kljub gladi in žeji s čeznaravno močjo ustvaril svojo kulturo — in zdaj se prikaže capin ter mu zaluci v lice: Nimaš kulture! . . . Ti se smeješ, jaz se ne morem; smej se krivici, pluj ji v obraz — krivica ostane!“

— „O, kako lepe so tvoje besede in kako bistra je tvoja pamet! Zadel si tja, kamor sem jaz meril! — Ta narod, ki je trikrat petsto let trpel in tlačnil — ta narod da bi imel kulturo? Ta narod, ki je ubog in zaslužjen, lačen in žejen — ta narod

da bi imel kulturo? Tako je rekel in sodil Wastian — kdo bi mu zameril?“

„Podomače torej: narod, poživini se, ker ti človečanstva živ krst ne verjame! Pravijo, da si berač — obleci beraško srajco! Pravijo, da si lačen — stradaj! Tvoja kultura je kakor žlahten cvet v gumbnici bahatega potepuha — vrzi jo na cesto in pohodi jo!“

— „Rekel si! . . . Kakor žlahten cvet v nežlahtni gumbnici! Zadnjič sem bral, ne vem več v katerem časopisu, lepo in poučno zgodbo. Vršila se je v Parizu . . . ali na Dunaju, ali kjerkoli. Tam je živel človek, ki je bil razsipnik izmed vseh razsipnikov. Kakor si je lahko pridobil denar, tako ga je lahko razdal. Nihče ni vedel, odkod da grabi in kam da meče. Njegova dlan je bila kakor kamen na dnu potoka — voda je pritekla in je tekla dalje, ustavila se ni. Ali je kvartal, ali je stavil, ali je kradel, ali je morda celo delal — zlata voda je tekla čez dlan. Nekoč je kolo-vratil po cesti ves bogat in prešeren, pa je stopil v prodajalno, da bi si kupil cvetico. Izmed vsega dišečega blagoslova je njegove oči najlepše pozdravila košata bela krizantema (*chrysanthemum indicum* L.). Neutegoma si jo je vtaknil v gumbnico, nato pa je položil na mizo grmaden kup zelenih bankovcev ter je rekel prodajalcu: Dokler bom živ, pridem sleherni dan po belo krizantemo! Kupčija je bila dogovorjena in potrjena — vsak sleherni dan je prišel razsipnik po svojo belo krizantemo. Ali sreča je kakor soince: kadar je najlepše, zatone. Komaj je bil razsipnik uganil tisto prešerno kupčijo, je usahnila zlata voda na njegovi dlani. Ni se še prav ozrl, pa je bil berač in potepuh. — Kaj bi tisto! — je rekel; če vse mine in izgine, krizantema le ostane! Hodil je po gosposkih cestah, razcapan, bos, nepočesan in neobrit — ali v gumbnici prelepo belo krizantemo. Bogataši in imenitniki so se temno ozirali nanj: tak berač pa tako krizantemo! Toda razsipnik je nosil glavo pokonci ter se je smehljaj po kraljevsko: Kaj berač, kaj potepuh, kaj lačen, kaj žejen — da imam le krizantemo, kakor ji na svetu ni enake! Živel je dolgo in predolgo, dokler ni zmrznil pred cerkvenimi vrati. Ko so ga pobrali, je bil v cunje zavit, bos in gologlav, ali na njegovih prsih je bila krizantema, belejša in svetlejša od snega; in ustna so se mu smehljala: Nič sočutja, ljudje božji — kdo izmed vas ima tako krizantemo? . . .“

„Lepa zgodba je, ali kaj bi znjo?“

— „Sam si rekel: žlahtna cvetica v nežlahtni gumbnici! — Krizantema (*chrysanthemum indicum* L.) je najlepša cvetica na svetu, ampak če si jo vtakne v gumbnico berač, ostane berač navsezadnje vendarle berač. In le čudno je, da ga zaradi sumnjive krizanteme še niso zaprli. — Zdaj pa mir besedi in kuhajva si čaj . . .“

III. Rože.

Ob tisti mračni, tihi uri je bilo, ko je človeku tako milo pri srcu, kakor ob spominu na smrt.

„Ne, ne, ta narod ne more umreti in ne bo umrl!“ je vzkliknil moj brat. „Preveč je lepote v njem; in lepota je neumljiva, je večna!“

Tako je rekel moj brat; jaz pa sem molčal in sem mislil na svojega prijatelja Lužarja, ki je mlad umrl.

* * *

Ležal je v samoti, tri dni in tri noči je ležal. Tolažnika ni bilo k njemu v teh grenkih dneh, ne tolažnice. Sam je čutil, kako se mu svet polagoma zmirom dalje odmika. Zdelo se mu je, kakor da stoji na barki: mirna je barka na mirnih valovih, a bregovi tonejo tiho v bleščečo daljavo.

Gladu ni čutil več, le žejen je bil in glava ga je bolela; tudi ta bolečina je bila enakomerna, topa in pusta; kladivo je udarilo samo enkrat, le prvikrat, nato pa je ležalo težko in nepremično na temenu. Ustnice so mu bile suhe in so pokale; spočetka jih je hladil z mokrim robcem, ali naposled je bila roka lena in se ni hotela vzdigniti.

Spal je malo; pač zato, ker si je neprenehoma želel spanja, sanj, dolgih, prijetnih sanj — o daljnem domu, o zgodnji mladosti, o materi. Mislil je: dokler bom spal, bom živel! Zakaj nadvse sladko in najvišjega hrepenenja vredno je življenje bolniku, še slajše je umirajočemu. V svojem srcu je prosil, da bi sanjal o tistem svetu, ki je bil nekoč živ in pisan pred njegovimi strmečimi očmi in ki je tonil zdaj bleščeč v bleščečo daljavo. Ali dolge črne ure so strmele nanj, molče so strmele nanj: bal se jih je in v strahu so bdele trudne oči.

Kanila mu je v srce grenka misel.

„Če zdaj zaspim, se ne vzbudim nikoli več . . . jaz pa bi rad živel! O Bog, daj mi živeti!“

Trudoma se je vzdignil v postelji.

„Saj je bilo nespametno, da sem legel . . . nespametna je bila tista misel: oči zatisniti, ne se več bati, ne več upati — umreti! Iz malodušnosti je bila porojena tista misel! . . . Vstanem, na cesto pojdem in obgovorim človeka: Človek, če si, daj mi kruha! — Pa da je sam berač nad berači — skorje mi ne bo odrekel!“

Vzdignil se je in je vstal. Nogé pa so bile kakor od mehkega testá; komaj se je dotaknil golih tal, se je zgrudil tiho in brez bolečine.

„Počival bom!“ je rekel. „Saj ne mudi se nikamor. Hladnejše je na tleh nego v postelji; že zdavnaj bi bil lahko legel na tla!“

Gledal je proti stropu in je opazil, da so naslikane tam velike rdeče rože.

Že sem videl rdeče rože, rosne, dišeče . . . kje sem jih videl in kedaj, na katerem vrtu? . . . Kam gredo te rdeče rože, kam se vzdigajo? Bodite pri meni, rože, tolažite siromaka, ozrite se nanj!“

Zmirom višje so se vzdigale rože, komaj da jih je oko razločilo. Strmel je za njimi . . .

Tolažba iz samih nebes je zarosila v njegovo srce.

Stal je nenadoma na tistem vrtu, ki ga je videl, ko je bil otrok. Prostran vrt je bil. Bele stezé so držale na vse strani in človek ni vedel, kam bi se najprej napotil, kajti paradiž je bil na vseh straneh. Bele, rmene, rdeče rože so pozdravljale in vabile; cvetice, ki jim človek ne vé imena, so blagodarno sipale svoj dišeči blagoslov. Srce je bilo omamljeno; oči niso več razločevale med nebom in med zemljo: duša, zaklenjena v telesu, je že prepevala pred božjim obličjem . . .

Zavzdihnil je od same sreče in se je vzdramil.

Takrat je spoznal, kdo da je, in poslednje solze so mu planile iz oči.

O Bog, zakaj nisi ukazal, da bi sanjal na vekomaj? Nikoli niso gledale moje žive oči takega vrta, nikoli ni moje srce užilo tolike radosti . . . Če ni pisano, da živim, in če je ukazano, da bo do poslednje ure moj delež bridkost in bolest — daj, o Bog, da vidim le enkrat z živimi očmi tisti paradiž, ki sem ga gledal v sanjah!“

Tako je prosil, Bog pa je uslišal njegovo prošnjo . . .

Vstal je in se je napotil v paradiž. Komaj je stopil, se je čudežna pokrajina razprostrla pred njim. Solnce je sijalo tako

jasno in milo, kakor ne sije niti v septembru. Kamor se je oko ozrlo, nebeška lepota; cvetice iz vseh dežel so bile zbrane na enem samem brezkončnem vrtu: napajali so jih srebrni studenci. Kakor je hodil in kakor je stopil, so se priklanjale rože in so ga gosposko pozdravljale; smehljale so se mu bele lilije in košate krizanteme.

Ko je stal sredi vrta, se je ozrl naokoli.

„Kod hodi vrtnar, da mi ne prinese vode? Žejen sem!“

Šel je dalje in se je ozrl vdrugič.

„Kod hodi vrtnar, da mi ne prinese kruha? Lačen sem!“

Vrtnarja ni bilo; rože so dišale opojno, solnce je stalo visoko na nebu in se ni genilo.

Klical je.

„Kruha! Dajte mi kruha!“

Ni bilo odgovora, niti ne odmeva; mrtev je bil paradiž.

Groza mu je segla v srce; stopal je s hitrejšim korakom; pohodil je krizantemo, v obraz ga je udarila roža.

„Kruha!“

Prišel je do studenca in je legel na tla, da bi pil, Studenec pa je bil od suhega srebrá.

„Vzemite paradiž, ne maram paradiža! Kruha mi dajte in vode!“

Rože so opojno dišale, solnce se ni genilo.

Silnejša je bila groza v njegovem srcu; begal je od steze do steze, naravnost preko gréd, dalje in dalje. Paradiž pa je brezkončen.

Zgrudil se je na tla, zagrizel je v rožo, ki se mu je smejala v obraz. Roža je bila strupena.

* * *

Povedal sem bratu to žalostno zgodbo. On pa je rekel:

„Ne delaj greha! Vsa ta lepota, ki je v nas — da je paradiž umirajočega?“

„Morda ne umirajočega — Bog je usmiljen. Toda: siromaku smo dali rož dovolj, ker razen rož nismo imeli ničesar; zdaj pa se ozri ter izprašuj, kdo mu bo dal kruha!“

Zmračilo se je bilo popolnoma; molčala sva obadva in sva gledala v noč.



Narodnostno vprašanje na zboru češke socialno demokratične stranke.



smrhovskem narodnem domu se je vršil od 4. pa do 8. septembra t. l. zbor češke socialne demokracije. Največ zanimanja se je posvetilo na tem zborovanju razpravam o narodnostnem vprašanju. Referent je bil dr. B. Šmeral.

Ne moremo prinesiti podrobnega poročila o ti debati, ker moramo z ozirom na omejeni prostor kvečjemu čitatelje le informirati o nji, in ker debata še ni končana, marveč se bo diskusija še nadaljevala v bouočem letniku znanstvenega glasila češke socialne demokracije — v „Akademiji“.

Jedro, okrog kojega se bo razvijala diskusija, bo brezdvomno tvoril referat dr. B. Šmerala; zato ta priobčuje v septemberski številki „Akademije“ rezumé svojega poročila.

Rezumé se glasi:

Narodnostna politika češke socialne demokracije dela, da doseže dvoje smotrov: prvič, da narodna kultura, katera je najvišji izraz in najdragocenejše dobro vsake narodnosti, postane enako pristopna vsem članom naroda, — in drugič, da bi bili vsi narodi države v vzajemnih odnošajih med seboj popolnoma enakopravni. Boj češkega naroda za enakopravnost v državi je pa tem manj upapoln, čim večje je število njegovih lastnih pripadnikov, kateri so v njem samem izključeni iz dejanske enakopravnosti in kateri so vsled tega izključeni hkratu tudi iz popolne deležnosti na narodni kulturi. Polne narodne kulture ne more ljudstvo v nobenem narodu doseči za vlade kapitalističnega zatiranja. Zato razredna politika češkega proletariata, prizadevajoč si, da strmo-glavi kapitalistično nadvlado, navaja češko delavstvo k mednarodni solidarnosti z delavstvom vseh drugih narodnosti; hkratu pa je to resnično narodna politika, katera smeruje do osvojitve popolne enakopravnosti tako za narod kot celoto, kakor za vsakega posameznega njegovega člana.

Narodnostno politiko meščanskih strank diktirajo njih gospodarski interesi. Ker je politika privilegiranih posestnikov moči v narodu, ne more in noče resno osvajati enako udeležbo na narodni kulturi vsem vrstam naroda. Kot izraz vzajemne politične

in gospodarske konkurence meščanstva raznih narodnosti ne more voditi k trajni in pravični narodnostni spravi. V njenem bistvu tiči, da razvneumlje le vedno nove nacionalne strasti, ne da bi jih mogla nasititi; čisto neplodna je v narodnostnem oziru in ovira razvoj vsega ostalega javnega življenja. Socialna demokracija jo torej mora ne le odbijati, marveč naravnost in kar najodločneje pobijati.

V Avstriji pa struje meščanskega nacionalizma iznova in iznova dobivajo pomoč iz ustave, ki je z narodnostnega stališča skrajno krivična in ki čisto zadovoljuje samo vladajoče razrede dveh narodnosti, nemške in mažarske, dočim zatira vse druge narodnosti, tvoreč v državi veliko večino prebivalstva. Češka socialna demokracija seveda zasedaj na reelen način more uveljavljati politični svoj vpliv zgolj v predlitavski polovici države; tu se pa popolnoma zaveda svoje dolžnosti. Delati, da se temeljito izpremeni današnja centralistična država, delati, da se federalizira v tem smislu, da bi poleg krepkega varstva, ki ga država kot celota more in mora dajati gospodarskemu in obrtnemu razvoju vseh narodov, imel vsak posamezni narod v njenem okvirju hkratu zagotovljeno za svoje narodnostno kulturno življenje popolno samostojnost, zakonodavno združenost in vladno vrhovnost, da bi dalje in vseh drugih razmerah vsaka narodnost imela del dejansko odločujoče oblasti v državi in da bi razdelitev oblasti nad državo bila izvedena med posameznimi narodnostmi v smislu popolne enakopravnosti, in da bi tako bili neprestani narodnostni spori odstranjeni v zadovoljnost vseh narodov, to smatramo sedaj, dobivši splošno enako volilno pravico za državni zbor, za poglavitno zgodovinsko nalogo, katera je dana delavstvu te države.

Ker češka socialna demokracija hoče v vsakem oziru realno, vseh utopij in vsega zanašanja na zgodovinske katastrofe prosto narodnostno politiko, proglašá odkrito in brez vsakega pridržka, da more češko vprašanje kot vprašanje o bodočnosti naroda, kateri nima pripadnikov za mejami te države, h katerim bi se mogel priklopiti, biti rešeno samo v okvirju Avstrije, oziroma, ko se vsled izpremembe inozemskih razmer in volilnega reda za Litvo tudi na Ogrskem razmere predružačijo, Avstro-Ogrske. Iz teh razlogov politične realnosti češka socialna demokracija ne more priznavati pot državnopravne politike za primerno in možno, da uredi narodnostne razmere v Avstriji.

Napram državnopravnim geslom postavlja češka socialna demokracija kot cilj svoje narodnostne politike: 1. Izvršiti po-

polno narodnostno avtonomijo za vsako izmed narodnosti v Avstriji na podlagi principa personalitete v narodnostno kulturnem oziru. 2. Izvršiti demokratizacijo, avtonomizacijo in decentralizacijo državne uprave in državnih uradov v vseh drugih ozirih. Konkretno stavi, da doseže ta cilj, naslednje zahteve:

a) Pri ljudskem štetju naj se pri vsakem državljanu določene po iesnici, kakšne narodnosti je (ne z občevelnim jezikom), in na ti podlagi naj se urede narodnostne pravice. Svoboda prijaviti se k svoji narodnosti mora biti pri ti priliki čuvana kazensko proti vsaki zlorabi gospodarske in politične moči.

b) Vsi pripadniki kakšne narodnosti tvorijo ustavno priznano, javnopravno telo, v katerem se izvaja enotnost naroda v državi in njega vrhovnost v vseh narodnostno-kulturnih zadevah. Zakonodajni organ tako pravno konstituiranega naroda bodi narodni parlament, izvoljen po splošni enaki volilni pravici, s kompetenco za vse narodno-kulturne zadeve, njegov izvrševalni organ pa narodna vlada. Narodni parlament naj disponira v svojem delokrogu tudi s samostojnimi finančnimi sredstvi, ki si jih oskrbi na ta način, da se nekatere, zadostujoče vrste davkov proglase za davke v narodnostno-kulturne namene in da se njih znesek razdeli in dá narodnostnim parlamentom na prosto razpolago po kvotah, odgovarajočih številni moči tealione narodnosti. Za reševanje narodnostno-kulturnih zadev v nižjih inštancah naj se podobno ustanove čisto narodnostni (deželni, okrožni, občinski) zastopi in izvrševalni organi, podrejeni narodnemu parlamentu in narodni vladi. Notranji in vnanji jezik zastopov in uradov te vrste bodi navadno jezik tistega naroda, kateremu sodijo ti zastopi in organizacije.

c) V vseh drugih strokah državne uprave naj se zruši dualizem med avtonomnimi uradi in deželno gosposko in vsa oblast sedanjih uradov deželne gosposke naj se prenese po vzoru angleške ustave na avtonomne urade. Za vse avtonomne korporacije naj se pri tem vpelje splošna, enaka in vsaj v mešanih okrožjih tudi razmerna volilna pravica. Ta drugi sestav ljudske avtonomije, ki se razlikuje od avtonomnih zastopov, narodnostno-kulturne funkcije opravljajočih, s tem, da je zasnovan na teritorialnem temelju, naj se po vzoru švicarskih kantonov kolikor mogoče decentralizira. Posamezni njegovi okraji naj bodo kolikor mogoče narodnostno enotni, le ondi, kjer to ni mogoče, mešani!

Ako se zavtonomizirajo uradi te vrste, se uresniči načelo, da je vsaka narodnost gospodar svojih narodov in sodišč. S tem načelom, varujočim pravico naroda kot celoto do uradov, mora soglašati tudi pravica državljanov kot posameznikov, da lahko pred uradi iščejo prava v svojem jeziku. Iz tega razloga, kar bi se pri avtonomizaciji uradov samoposebi razvilo, zahtevamo češke uradnike s češkim notranjim uradnim jezikom za češke urade in nemške uradnike z nemškim uradnim jezikom za nemške urade. Mešani uradi rabijo v notranji službi vse jezike svojega okrožja. Uradniška mesta pri mešanih uradih se razdeljujejo na člane vseh narodnosti po njihovi številnosti. Isto načelo velja pri podeljevanju mest pri centralnih uradih, ki morajo akta reševati v jeziku, v katerem so vloženi. Ako bi bilo prikladno in smoteno, se posamezni uradi, opravljajoči interese kakšne posebne skupine pripadnikov (bratovske skladnice, obrtna sodišča in pod.) lahko izločijo iz teritorialne avtonomije in zanje osnuje avtonomna organizacija in seveda tudi samostojna jezikovna praksa.

Pri tem se mora cela država brez ozira na meje kronovin in brez ozira na meščanske fraze o narodni posesti smatrati za celoto, kolikor se tiče temeljnih državljanskih pravic; povsodi mora biti članom vseh narodnosti zajamčena polna prostost izvrševanja zborovalne, združevalne, koalicijske in tiskovne pravice.

d) Poleg izveditve narodnostne avtonomije na personalni podlagi za narodnostno-kulturne zadeve in poleg avtonomizacije, demokratizacije in decentralizacije vse državne uprave pa češka socialna demokracija smatra z narodnostnega stališča za enako važno politiko podpirajočo gospodarski razvoj narodov in zakonodavno socialno politično stremljenje, ki meri na to, da bi bile najširše vrste naroda deležne posledic tega gospodarskega razvoja. Iz tega razloga njena politika ne more pasti v enostranost in ne more dovoliti, da bi se zaradi narodnostnih konfliktov onemogočala rešitev velikih gospodarskih, socialnih, kulturnih in političnih zahtev časa in zadostitev nujnih potreb delavskega razreda vseh narodov. Iz tega razloga bo češka socialna demokracija kot načelno parlamentarna stranka pobijala vsak poizkus, ki stremi na to, da bi se z brezplodnimi narodnostnimi prepiri motilo delovanje zakonodavnih zborov, bodisi državnega zbora ali deželnih zborov.

Poroča dr. D.



Pregled.

Strokovni pregled.

V avstrijskih delavskih strokovnih organizacijah se bližamo počasi kulminacijski točki. Nesrečni razkol med državno strokovno komisijo na Dunaju in pa med enim delom čeških strokovnih organizacij, ki so združene v „češko-slovanskem strokovnem združenju v Pragi“, noče pojenjati. Odpirajo se celo nove vrzeli. 17. avgusta t. l. se je v Pragi sami ustanovila „Strokovna komisija državnih osrednjih organizacij“, ki bo delovala v zmislu sklepov strokovnih kongresov državnih avstrijskih organizacij. Povod te ustanovitve je bilo dejstvo, da je „češko-slovansko strokovno združenje“ podpiralo (oziroma ustanovilo) ustanovitev separatistične zveze čeških kovinarjev proti obstoječi Zvezi kovinarjev avstrijskih in ustanovitev separatistične Zveze čeških zidarjev proti obstoječi Osrednji zvezi zidarjev v Avstriji. Sedaj je v češkem taboru (to je v onem, ki stoji za češko-slovanskim strokovnim združenjem) velik krik. Edino dobro je pri tem, da se bo namreč kmalu videlo, kdo ima prav; kajti dolgo ne bo, ko bo struna počila, ker napeta je že preveč. Organizirano delavstvo bo poprašalo prepirajoče se kroge: ali je tega potreba v sedanji krizi, v boju za doseg boljšega koščka kruha? —

Od avgusta sem je pa na sploh vse zanimanje na strokovnem polju obrnjeno gori na Švedsko, kjer se bije ljut boj med delavci in podjetniki. Splošna velika stavka, ki je obsegala nad 300.000 delavcev, je trajala cel mesec. 6. sept. se je splošna stavka prekinila ter traja po sklepu načelstva strokovnih organizacij samo pri tistih podjetnikih, ki so člani „Zveze švedskih podjetnikov“. Povodom švedske stavke je bil zopet podan krasen dokaz mednarodne delavske solidarnosti. Moralno in materialno je bojujoče švedske trpine podpiralo (in jih še podpira) organizirano delavstvo vseh civiliziranih držav. Vzroki tega položaja na Švedskem so sledeči: V času dobre gospodarske konjunktore so delavske organizacije prisilile delodajalce, da so dovolili precej boljše delavne pogoje. Ko je pa zavladala gospodarska kriza, so začeli podjetniki kršiti priborjene in dogovorjene ugod-

nosti delavcev. Prišlo je do preprirov, zlasti v konfekcijski stroki, ki so povzročili izključitev 50.000 delavcev iz dela. Obravnave niso mogle doseči nobenih uspehov; podjetniki so celo proglaševali, če se delavci brezpogojno ne podajo, da izključijo sploh vse delavce tudi drugih strok iz dela. Na to so pa delavci sami proglasili splošno veliko stavko. —

Šesta mednarodna konferenca tajnikov deželnih central se je vršila zadnje dni avgusta v Parizu. Bile so zastopane sledeče države, oz. dežele: Anglija, Francija, Nizozemsko, Belgija, Danska, Norveška, Nemčija, Avstrija, Ogrska, Hrvaška, Švicarska, Italija, Španija ter Združene ameriške države. Enoindvajset delegatov je zastopalo skoro 9 milijonov organiziranih delavcev. Kot gosta sta bila delegata iz Rumunije in Bolgarskega. Tudi ameriški delegat Samuel Gompers je bil proglašen za gosta. Med sklepi, ki so se napravili, je omeniti te-le: statistika o delavskih organizacijah naj se vodi v tajništvu enotno; parlamentarnim potom naj se stori vse, kar je mogoče, da se ne bo napravljalo priseljenim delavcem v nobeni državi ovir; uredi naj se delavni čas, da bo odgovarjal duhu časa in zahtevam sedanje dobe, ter upravi končno razmere v domačem delu. Prihodnja mednarodna konferenca bo v Budimpešti.

Od 5. do 10. septembra so zborovale v Ipswichu angleške delavske organizacije, ki se imenujejo Trades Unie, ob udeležbi 500 delegatov, ki so zastopali 1½ miliona organiziranih delavcev. Navzočih je bilo tudi 33 poslancev delavske parlamentarne frakcije. Predsedoval je poslanec Schackleton. Prihodnji zbor bo 1. 1910 v Sheffieldu.

ANTON KRISTAN.



Zadružništvo.

Osrednja zveza avstrijskih konsumnih društev, ki ima sedež na Dunaju, začne z mesecem oktobrom s poučnimi predavanji po celi Avstriji. Hoče vzbuditi še večje zanimanje za konsumna društva,

nego je bilo doslej. Predavanja se bodo dopolnjevala s skioptičnimi slikami, ki bodo pokazovale 1. vspelle zadrug Velike Britanije; 2. vsphe konsumnih društev pri nas in inozemstvu sploh ter 3. avstrijske zadruge v njihovi današnji obliki. Ni dvoma, da bodo ta predavanja popolnoma dosegla svoj smoter. — „Der Konsumverein“ (glasilo Osrednje zveze avstrijskih konsumnih društev) prinaša že dalje časa zelo zanimiva poglavja pod naslovom „Aus der Revisionspraxis“. Priporočali bi ta poglavja vsem onim, ki se pečajo z zadružništvom, bodisi v teoriji, bodisi v praksi. — Češka delavska konsumna društva, ki so združena v češki-slovanski zvezi konsumnih društev, so ustanovila s prvim septembrom svojo lastno „Velenakupno družbo konsumnih društev v Pragi“. 5. septembra je izšla tudi prva številka češkega agitacijskega lista „Průkopník“ (po vzoru nemškega „Pionier“), ki ga bo 100 konsumnih društev zastoj oddajalo svojim članom. Proti naraščajočemu gibanju konsumnih društev se pa začena bojovati češko trgovstvo; sklicuje že shode in sestanke ter sestavlja proteste. Proti časopisu „Průkopník“ hočejo trgovci izdati list „Česko-slovanská rodina“, ki se bo brezplačno razdeljeval konsumentom po prodajalnah.

Velenakupna družba za konsumna društva v Hamburgu je ustanovila s 1. januarjem 1909 svojo zadržno banko, ki je v prvem četrtletju svojega obstanka prejela vlog za 13,836.888 mark, izdala pa je posojil za 13,264.281 mark. 144 konsumnih društev je že v trajni denarni zvezi z banko. — Kako vzraste dobro konsumno društvo, kaže sledeče: Konec julija tek. leta je slavilo konsumno društvo v Manchesteru na Angleškem jubilej petdesetletnega obstanka. L. 1859 je imelo društvo 170 članov s kapitalom 13.500 kron; l. 1909 pa ima društvo 17.747 članov s kapitalom 5.437.968 kron. L. 1908 je prodalo društvo blaga za 9,023.160 kron. V 50 letih je prodalo društvo blaga za 250,906.819 kron. Dividende so sprejeli člani v 50 letih — 28,323.387 kron. —

Na Slovenskem se porajajo vedno nove in nove zadruge. Na Kranjskem se je v avgustu ustanovilo „Konsumno društvo za Jesenice in okolico“ na Jesenicah, ki šteje že 170 članov. Tudi v Trzinu se je zasnovovalo že „Konsumno društvo za Trzin in okolico“ takoj, ko je tukajšnje klerikalno konsumno društvo

vsled prečudnega gospodarstva odbora prišlo v konkurz. Na Goriškem se snujejo konsumna društva prav pridno v goriški okolici, žal le, da premalo previdno. V Trbovljah na Štajerskem pa se je ustanovila zadruha „Delavski Dom“, ki je že sezidala lep dom za delavce v Trbovljah. — V Ljubljani se pa snuje „Distriktna zveza slovenskih konsumnih društev“ s sedežem v Ljubljani. Ta zveza bo obsegala vse slovenske zadruge, ki so članice „Osrednje zveze konsumnih društev v Avstriji“. Pripravljalna dela vodi „Konsumno društvo za Ljubljano in okolico“.

ANTON KRISTAN.



Literatura.

Janez Trdina: Zbrani spisi, VI. knjiga. Bajke in povesti V.

Cena broširane knjige K 2:50, vezane K 3:50.

V ti knjigi so objavljeni še nena-tisnjeni spisi Trdine. — Janez Trdina je čisto samosvoja prikazen v slovenskem slovstvu. Njegov nastop je krep-pek, siguran. Od beročega občinstva zahtevajo njegovi spisi mnogo inteli-gence. On hoče, da ga poslušas s srcem in razumom. Tisti, ki čitajo romane in novele zaradi dejanja samega, ne bodo nikdar navdušeni za Trdino. Pred nami ležeči zvezek Trdinovih povesti nas vodi v duševno življenje priproste-ga in revnega dolenskega ljudstva. Nikjer ne moremo tega življenja spoznavati bistreje in resničnejše, nego pri Trdini in njegovih ljudeh. On tega življenja, ki tako krasno govori o njem, ni gledal od strani, ne, živel ga je dolga leta, in njegovi spisi so produkt teh med ljud-stvom preživelih let. Trdina se sicer rad pohvali za Gorenjca, ampak on je bil ves Dolenjec, živ, vesel, šegav. On je poznal naše priprosto ljudstvo, kakor nobeden drugi, ker se je znal akomodirati temu priprostemu, naivnemu duševnemu razpoloženju. Zato imenu-jemo Trdino kot poglavarja moder-nega slovenskega slovstva. On je verno zrcalo svoje pester okolice. Ži-vahna je ta okolica, njegovo ljud-stvo, polno resničnega stremjenja po neznani, zgolj sluteni višini in dobroti.

Peti zvezek Trdinovih bajk in povesti obsega šest samostojnih spisov, ki še niso bili priobčeni. Jako krasna je koj prva povest „Ptičji svat“, ki nam nudi domačo, priprosto naivnost otroka, po kakršni neprestano hrepenimo, otroka, ki se odlikuje po talentiranosti in razsodnosti. Tudi bajka „Jetnica“ je polna ljudske sveže domišljije. Nekaj prav posebnega pa se mi dozdeva „Kranjska jeza“. Ta „jeza“ je prav lepo in izrazilo popisana, polna pretiravanja, ki je naša lastnost, in katero priprosto ljudstvo ob pripovedovanju zelo ljubi. Naše priprosto, revno ljudstvo najdemo tu tako, kakršno je v resnici: ponižno, naivno, časih pretirano razkačeno in verujoče. Ne samo na Dolenjskem, povsod je slovenski poljedelec tak. Zato veljajo Trdinovi spisi lahko za naravni portret vseh lastnosti, ki res žive in prospevajo v slovenski masi. S to vsebino knjige pa se krije lep jezik, priprost slog, ne našemljen in zveržen, kakršnega pišemo danes. Tudi ta neprecenljivi zaklad je dvignil Trdina neposredno iz življenja. Ljudstvo je ustvarilo ta zaklad Trdinovih spisov. Zato naj ne bo izobraženega, pa tudi po resnični izobrazbi hrepenečega Slovence, ki bi ne poznal Trdine in njegovih krasnih del. P.

Die ältere Sozial- und Wirtschaftsverfassung der Alpen-slawen.

Spisal dr. Alfons Dopsch, profesor zgodovine na dunajskem vseučilišču. Mala osmerka. Strani 176. Cena K 5-76.

Zopet imamo Slovenci dvomljivo zadoščenje, da je moral nemški učenjak pobiti nezmislne šovinistične protislovanske teorije.

Leta 1905 je izšla razprava Johanna Peiskerja: „Die älteren Beziehungen der Slawen zu Turkotaren und Germanen und ihre sozialgeschichtliche Bedeutung“, ki se bavi s staro zgodovino Slovencev, pa nismo dobili med našimi učenjaki človeka, ki bi se bil nekoliko pobavil z učenjaškim nestvorom Peiskerjevem. Peisker se opira na stare, danes že premagane teorije Meitzenove in Hildebrandove ter jih aplicira do skrajnosti na planinske Slovane. Teorija Peiskerjeva temelji na tem, da stari Slovani niso poznali živinoreje, marveč so bili sužnji-poljedelci sprva pod gospodstvom starih zapadnih Germanov pred gotško dobo, pozneje pa pod

gospodstvom Altajotatarov, Hunov in Obrov. Ostanke teh avarskih gospodov so bili župani. Župani so Peiskerju poslovanjeni Avari, ki so prebivali med poljedelci Slovani, oni sami pa so bili živinorejci.

Razlogovanje Peiskerjevo je približno tole:

Zgodovina ne pozna slučaja, da bi bilo kdaj kako germansko pleme podjarmljeno po Slovanih, dočim kaže ves čas zmagonosno bojevanje Germanov na slovanskih tleh. Okolnost, da so besede skot (govedo), mleko in plug starogermanske, predgotske, in tvarog turkotatarske, dokazuje, da stari Slovani niso imeli ne goveje živine, ne pluga. Plug bi bila po Peiskerju nemška beseda in tako tudi skot in mleko, tvarog pa turkotatarska. Dostaviti moramo, da Peisker ni filolog, kar sam priznava. Jako najvno dostavlja, da se filologi tako malo pečajo s tolmačenjem teh besedi, da on kot nefilolog ne more čakati na konečni rezultat, marveč mora sam preiskati te besede in za svojo nomadsko teorijo ugotoviti. Peisker se opira na izsledovanje madžarskega učenjaka Vámbéryja med Turkotariji v Srednji Aziji, učenjaka, ki je dvomljive vrednosti. Peisker dokazuje, da so bili stari Skiti že gospodari starih Slovanov in da so se na tleh južne Rusije somatično iz Uraloaltajcev premenili v Arijce, in sicer prihaja to odhod, da so se Nomadi pozimi porazdelili med podvržene kmete in da so tako izgubili svoj jezik in svoje pleme. Skiti so mu torej arizirani Uraloaltajci. Peisker citira tudi vest Eforosa iz 4. stoletja pred Kristom, ki med Skiti konstatira vegetarsko, podrejeno pleme, in mesojedne, gospodujoče Nomade.

Nefilolog Peisker dokazuje potem v daljši razpravi, da so sledeče besede germanskega izvora: bor, breg, brdo, bukev, dol, hlad, holm, hrošč, hvost, loka, ovočje, štoklja, vedro, žveplo, čedo, skut, orodje, deska, kotel, vrč, grad, hlev, meč, polk, brav, čreda, mleko, nuta, skot, luk, mrkev, vrtev, hleb, plug, vlada i. t. d. Najvažnejša skupina, kakor že gori povedano, se mu zdi plug, mleko, skot iz germanskega in tvarog iz tatarskega. Ker misli, da je dokazal, da je beseda mleko germanska, predgotska, zaradi tega kratko in malo sklepa, da so bili Slovani pod gospodstvom starih Germanov in niso imeli lastne goveje živine, po drugi strani pa, da so bili polje-

delci, a niso poznali pluga ter je plug germanska beseda. Iz tega Peisker dokazuje, da so bili stari Slovani zgoj sužnji, brez živine in brez orodja, torej prava živina starih Germanov na eni strani in Turkotatarov na drugi strani. Tako nadaljuje svoje filologične študije, da dokazuje, da so Turkotatari imenovali Slovane smrde, t. j. smrdeče, in ker je Turkotatar zasedel vse župe, t. j. slovanske pokrajine, je sebe imenoval župane. Naravnost neverjetno pa je, kako Peisker dokazuje, da je mleko germansko ime. Priznava, da je mleko pristna slovanska korenika in vse besede, ki iz tega izhajajo, ter dopušča, da so Slovani poznali mleživo. Pravi: Slovani so tekom „neskončno dolge dobe“ poznali le mleko iz ženskih prsi in živalskega vimena, ki je bilo potrebno za sesanje, toraj mleživo. Gospodujoči Tatari pa so jim vzeli takoj, ko je sesanje končalo, mleko ter so ga hranili v melovih, kjer se je skisalo in postalo skuta-tvarog. Zato so Slovani poznali tekom neskončno dolge dobe mleživo, po drugi strani pa tatarski tvarog, mleka pa ne!! S tem bi dokazal, da so Slovani morali vzeti besedo mleko od Germanov, ki so tudi podrejenim Slovanom pustili, da so redili govedino in tako prišli do mleka!!

Kadar tolmači Peisker stare vire, si pomaga prav po svoje. Na primer vest, da so Slovani pogumni in bojevit, tolmači tako, da pravi, to se seveda nanaša na slavizirane župane, Turkotatarje. To dokazuje po jako prisiljenem tolmačenju dveh urbarjev iz 13. stoletja, posebno pa iz razmerja, da na enega župana prihaja 36 kmetov, toraj razmerje, iz katerega bi se morali sklepati, da so župani poseben gospodovalni razred, ne pa morda starešine, sodniki med kmeti. Ti župani, Turkotatarji, so pasli svoje čede najraje po obronkih gor in so le pozimi prišli zimovat med slovanske hlapce v ravnino. Le-ti pa tudi niso imeli stalnega poljedelstva, marveč so požigali gozde in po požganjih sejali žito in tako prelagali njive od kraja do kraja, kolikor je gnojilo, ki so ga poznali, t. j. pepel zadoščalo. Peisker trdi torej, da so Obri imeli svoje domene v višinah, slovanski hlapci pa v nižinah. Šele po nemški naselitvi so Slovani jeli obdelovati višje lege. Še za časa Germanov pa je županom kot nekdanjim Turkotatarjem pristojalo gospodstvo nad obsežnimi pašniki in požganji.

Kronanje nemških knezov na Gosposvetskem Polju na Koroškem, kjer kmet izroči knezu žezlo, pa Peisker tolmači tako, da pravi, da so bile razmere na Koroškem povse druge nego na Spodnjem Štajerskem in da so koroški kmetje vsled „neke revolucije“ premagali tatarske župane, jih iztrebili in postali tako gospodarji v deželi in seveda tudi govedorejci. Enak nesmisel trdi tudi o čeških kmečkih kraljih. Peisker torej konstituira spodnještajersko županstvo (avarotatarsko državo) in koroško kmečko državo. Pravi, da sta ti dve docela neodvisni tvorbi druga od druge. Da se je županska država na Spodnjem Štajerskem držala, kar kaže svoje sledove v nemških urbarjih 13. stoletja, pa zopet utemeljuje z neverjetno fantazijo in pravi: Ako so se tatarski župani na Spodnjem Štajerskem ohranili in se izgubili na Koroškem, se razlaga to tako, da so imeli v divjem, s pragozdovi pokritem, granitnem Pohorju, kjer sta še do nedavna gospodovala medved in ris, močno oporo, dočim take v koroških planinah niso imeli!! Koroško kmečko državo imenuje Peisker eminentno pravno državo, ki ni nastala vsled premaganja enega plemena po drugem, marveč vsled osvobojenja kmečkega ljudstva, ki si je tako umno dalo svojo posebno ustavo!! Po nemškem gospodstvu na Koroškem je izginila tudi ta kmečka slava.

Koncem svoje knjige Peisker pomiluje te stare hlapce Slované, katerim so Obri jemali ne le vse imetje, ampak katerim so tudi branili družinsko življenje s tem, da so prišli vsako zimo po slovanskih vaseh ter rabili slovanske žene tako, da so Slovane ponižali v tako nizko stanje, „kakršnega si niti predstavljati ne morem“.

Ako človek čita razpravo Johanna Peiskerja, dobi vtis, da je ena največjih zlorab vede s šovinističnega nacionalnega stališča. Peiskerju ne gre za drugo, nego da dokaže, da so Slovani nizko hlapčevsko pleme pod gospodstvom Germanov in Turkotatarjev, brez živine, brez poljedelskega orodja in brez socialnega lastnega sestava.

Temu učenjaku na limanice je sedel mladi slovenski učenjak Vladimir Levec, ki ga seveda Peisker jako rad citira, češ, saj je tudi mladi slovenski učenjak sprejel gorostasni njegov nezmisel.

Bilo je toraj prepuščeno šele Nemcu dr. Alfonzu Dopschu, da je temeljito pobil Peiskerjeve trditve. Dokazal je,

da sloni vsa Peisker-Levčeva teorija na goli fantaziji, praznih besedah in površnosti. Dokazuje s številnimi urbarji, da župan ni bil drugega nego občinski predstojnik, ki je zaradi tega užival tudi več sveta, in da se iz urbarjev nikakor ne da sklepati, da je prišel na vsake tri kmete po en župan, t. j. da bi bili župani posebno gospodujoče, nekdanje turkotatarsko plemo. Dopsch navaja, da je že v listini kremsminsterske opatije leta 777 omenjeno, da so Slovani poljedelci, da orjejo in da imajo živino. Dokazuje, da so vsa slovanska imena v ravnini stara in da se zasledujejo slovanska imena višje gori šele pozneje. Tudi imena „požganje“ na Gornjem Štajerskem nastopajo šele pozneje. Prvotno trebljenje se je vršilo s sekuro. Dopsch zavrača filološke otročje ekskurzije Peiskerjeve, kakor tudi nezmislno, fantastično konstrukcijo koroške kmečke države vsled revolucije nad turkotatarskimi župani. Dopsch vpraša končno Peiskerja: Ako so Slovenci že v 8. stoletju razbili župansko državo, kako pa je mogoče, da se potem še v 13. stoletju dobivajo sledovi županskih držav v nemških urbarjih? Dopsch končno sklepa, da o starih odnošajih pradobe sploh ni iz virov ničesar dognati in da teorija Peiskerjeva ni nič drugega, nego le mimoidoča epizoda v razvoju zgodovinskega preiskovanja evropske kulture.

Dr. H. TUMA.



Politika.

Tik pred pričetkom parlamentarnih počitnic so bili v avstrijskem državnem zboru najhujši boji, kar jih je doživel doslej parlament, izvoljen na podlagi splošne volilne pravice. Boji med vlado in opozicijo.

Vnanji izraz so dobili ti boji v nujnem predlogu posl. Šuštersiča zaradi bosanske agrarne banke.

Državni zbor je 11. marca sklenil, naj državni zavod izvršuje odkup kmetov v Bosni in Hercegovini. Bienert in Bilinski sta pa vkljub temu zakrivila, da se je ta sklep ignoriral in da je privatna agrarna in komercialna banka dobila koncesijo. Dr. Šuštersičev nujni predlog je zahteval, naj se izreče zato naši vladi graja, in je izjavljal, da parlament ne odobruje koncesije ter da naj samo de-

želna uprava v novih provincijah skrbi za odkup kmetov.

Vlada se je le z največjim naporom rešila s prav malenkostno večnico 5 glasov, ki so jo ji dali njeni ministri-poslanci in ki si jo je kupila s korupcijo. To se je zgodilo 8. junija.

Državni zbor je imel potem nalogo, da opravi še mnogo dela, predno bi šel na počitnice: rešiti nujni predlog Seitzja, naj se zrušijo začasno žitne carine; dovršiti novelo h kazenskemu zakonu, zakon o trgovskih pomočnikih in o delavni dobi v trgovskih obrtih; obravnavati in skleniti postavbo, da se razširi zavarovanje za slučaj nezgode i na stavbna podjetja; skleniti pooblastilni zakon ter potrditi trgovinsko pogodbo z Rumunijo.

Toda prišlo je drugače! Ko je bila končana razprava o proračunu, so sklenili češki agrarci, da nastopijo z obstrukcijo, češ, da je delavni program zbornice izčrpan. Pomoč so našli pri — slovenskih klerikalnih poslancih. To je bilo 24. junija.

In potem so obstruirali do 10. junija, ko je Bienert poslal poslance domov in zaključil zasedanje državnega zbora.

Vprašamo se, kje je povod obstrukcije? Zakaj je nastopila ta potreba tako nenadoma baš 24. junija in ne že prej?

Češki agrarci so mislili, da dobijo od vlade v kateri nimajo svojega ministra, na ta način bogatih koncesij. In res so bili pripravljeni že 1. julija obstrukcijo prodati za 9, pozneje celo za 6 milijonov za agrarno banko in za subvencije. Vlada pa te kupčije ni marala skleniti; tudi ji ni bilo treba, ker so agrarci potem brezpogojno opustili obstrukcijo.

Slovenski klerikalni poslanci pa tudi niso mogli povedati nobenega razloga, ki bi držal, — zakaj so se lotili obstrukcije. Pisali so, da so obstruirali zaradi bosanskega kmeta; toda kako bi to moglo biti, ko so za bosanskega kmeta glasovali že pol meseca prej in ko sedaj nihče več nanj ni mislil v državnem zboru? Pravili so, da so zaradi ugleda slovenskega naroda in njegove državno-zborske delegacije morali tirati obstrukcijo. Toda ni je bilo še večje blamaže v državnem zboru za slovensko delegacijo, nego baš ta obstrukcija, — pa bi bili z njo dvignili ugled našega naroda? Ali sta mar dvignila Fresl in Choc ugled češkega naroda, ko sta spomladi obstruirala? Naposled so začeli

trditi, da so obstruirali zaradi češkega deželnega zbora. Ta trditev je prav tako bistra, kakor če bi kdo govoril, da so češki agrarci stopili v obstrukcijo zaradi kranjskega deželnega zbora!

Pravi vzrok, ki ga nam naši klerikalci niso hoteli priznati, je bil očiten vsi javnosti: njih voditelj je hotel postati minister in mislil, da to doseže s silo, ko ni šlo izlepa. Poleg tega so menda tudi imeli namen preprečiti, da bi se odprle meje balkanskih držav proti Avstriji...

Argumentov za svojo obstrukcijsko taktiko niso imeli torej ne slovenski klerikalci, ne češki agrarci; vsaj ne takih, ki bi kaj veljali med spodobnimi ljudmi. Zato so tudi morali z vzajemnimi citati iz svojega časopisja podpirati svojo politiko. „Slovenec“ si je pomagal tudi s takimi: „Edinost“ piše: „Priznavamo, da bi bilo v interesu dežel in ljudstva, ako bi parlament deloval. Vendar priporočamo našim poslancem, naj bodo previdni. Brez izdatnih koncesij — nikakega parlamenta! To mora biti naše geslo!“

Obstrukcija ni prinesla tistim, ki so se zanjo navduševali, prav nobenih koncesij, pač pa je pomogla vladi iz sitne situacije, v kateri je živela že od svojega rojstva, ker je imela tako nezanesljivo večino in tako majhne državniške zmožnosti. Vlada si je podaljšala vsled obstrukcije ekzistenco s tem, da je zaključila državnozborsko zasedanje. In sedaj lahko dela brez opozicije, takorekoč brez kontrole. In ako stori kaj Slovencem in ljudstvu škodljivega, kriče najbolj tisti, ki so ji dali priliko zato. Demagogi! Pa — ko bi se vsaj ne bili tako širokoustili, češ, spretnejši taktičarjev in državnikov ni pod božjim solncem, nego so obstrukcionisti v Slovanski zvezi! Slovenski klerikalci so bržkone mislili, da so njih nasprotniki v državnemu zboru podobne duševne kvalitete kakor so liberalci v kranjskem deželnem zboru. Teh seveda ni bilo težko ugnati...

Pa dovolj o tem! Izkratka lahko povemo: klerikalci in agrarci so s svojo obstrukcijo škodovali veliko sebi in svojemu ugledu, še več pa ljudstvu, a koristili nikomur drugemu, nego vladi, o kateri pravijo, da jo hočejo izpodnesti. Edina korist, ki jo utegnejo zase doseči naši klerikalci v sedanjem boju proti Bienerthu, bi bila, ako bi bil parlament razpuščen, da bi potem več ne prišel noben slovenski poslanec libe-

ralne barve na Dunaj — niti Ploj niti Hribar. Naši klerikalci bi menda za to ceno brez pomišljanja razbili parlament...

Takšni so na Dunaju. Drugačni so pa doma. Tam napadajo vlado, tu se potijo zanjo v skrbi, da bi ji žalostna liberalna opozicija v kranjskem deželnem zboru nič hudega ne prizadejala. Ko se je bližala obletnica 20. septembra 1908., so z natančno pazljivostjo sledili vsaki kretnji liberalcev, da so pravočasno preprečili, da udarec ne trešči po vladi.

Ne smili se nam prav nič kranjska deželna vlada, če jo opozicija bije; toda toliko rečemo lahko, da nam je prav, da se spomin na lanske septemberske demonstracije ne zapiše v narodne koledarje kot praznik, — in tudi v narodno mučeništvo padlih žrtev ne moremo verjeti. Slepili bi sami sebe, če bi hoteli kaj takega, in sleparili bi druge s tem. Žrtve so padle slučajno, po nedolžnem in po nerodnosti vojaštva; toda njihče ne bo trdil, da so se tisti posamezniki hoteli žrtvovati za neakakšne narodne cilje in ideale. Če je to tako lepa reč, naj se žrtvujejo naprej oni, ki so priredili demonstracije, potem pa se poskrili! In če so septemski dogodki iz 1908. leta res tako vzvišeno narodno delo, se čudom čudimo, da si do danes še nihče ni lastil „zasluge“, da so demonstracije njegovo delo! Saj še nismo doživeli, da bi bila kdaj kje ostala kakšna „zasluga“ tako zapuščena, da bi si je ne bili prillašali rodoljubi vsaj iz dveh strank!...

Nimamo prav nobenega povoda navduševati se za proslavo spomina lanskim septembrskim dogodkom. Le poglejmo posledice, ki so jih zapustili! Nič drugega nismo dobili, nego slovenske ulične napise v Ljubljani. Dosegli bi jih bili tudi brez pobijanja šip in prelijanja krvi. Barona Schwarza še imamo; boj za jezikovne pravice v uradih je opešal, ker niso uradniki imeli opore v svojih poslancih; Nemci so dosegli več, nego smo si upali misliti, in slovenski poslanci jim niso mogli ničesar odvzeti; narodno-gospodarskih koristi pravzaprav tudi nismo dosegli — nasprotno, slovenska industrija je celo nazadovala in nemški kapital jo je izpodrinil. In pikantnost je, da je ravno najradikalnejši liberalni poslanec, dr. Oražen prodal svojo pivovarno Nemcem!

Pričakujmo torej, da teh žalostnih dni ne bomo več proklamirali za narodne

praznike niti padlih žrtev za narodne mučenike.

Imeli smo volitve za deželne zборе na Štajerskem, v Trstu in na Goriškem.

Trst je mesto samo zase, s svojimi prav posebnimi razmerami. Zato je treba politični razvoj v tem mestu motriti z drugega stališča, nego po ostalem Slovenskem. V Trstu se je v deželnem zboru pomnožila opozicija, tako da bo večina imela težak posel z njo. Novi so socialistični zastopniki v tržaškem deželnem zboru. Lahko bi bila izvoljena tudi dva slovenska socialista; vsled slepe nerodnosti tržaških rodoljubov se je to preprečilo.

Volitve na Štajerskem in Goriškem so pokazale splošno črto, v kateri gre politični razvoj na Slovenskem, v jako ostri in jasni črti: povsod nazadovanje in propadanje liberalizma, napredek klerikalizma in socialne demokracije. Vse to je le naravna posledica nedela liberalnih strank v zadnjih desetletjih in njih romantičnih taborskih nastopov, dela in propagande klerikalcev in socialnih demokratov ter izpreminjajočih se gospodarskih in socialnih razmer, katerih liberalci ne morejo več razumevati. Zato bi bilo škoda jih podpirati kjerkoli in kakorkoli.

Dr. D.

OTON ŽUPANČIČ:

Epigrami.

Plot.

*Plete možiček, plete plot,
rad bi pregradil pevca in rod;
majhen možiček, velika zmota:
gledava se preko tvojega plota.*

◦ ◻ ◦

Diferencijacija.

*Čimbolj se cilji bližajo,
tembolj se pota križajo.*

◦ ◻ ◦

Maksima.

*Z getlemanom po getlemansko,
a z górjačarjem po gorjansko.*



RAZPRAVE

VII. rednega zbora jugosl. soc. dem. stranke v Avstriji. Stenografični zapisnik. Cena 60 vin. Prvikrat je izdala jugoslovanska soc. dem. stranka v Avstriji stenografični zapisnik svojega strankarskega zbora. Zanimiv je in vreden, da se ga pazno čita. Dobi se pri: „Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“.

Proletarizem 1909

Jugoslovanska soc. dem. stranka je izdala za leto 1909 krasen majski list z lepimi ilustracijami. Cena mu je 40 vin. V vsakem oziru je zadovoljiv, kakor po obliki tako po vsebini. Prinaša prispevke od E. Kristana, Ivana Cankarja, dr. H. Tume in drugi.

Drama Prešernovega duševnega življenja.

Spisal dr. Ivan Prijatelj. — Cena 40 vin.

Prešernov spomenik

Uredil dr. Ivan Prijatelj. Cena 80 vin. — Ti dve knjižici, ki so jih izdali v Prešernovo proslavo „Naši Zapiski“ l. 1905, se nahajata še v zalogi „Delavske tiskovne družbe v Ljubljani“.

Opozarjamo vse one, ki bi si jih radi nabavili.

Magdalena

Spisal I. S. Machar. Preložil dr. Anton Dermota. Cena 2 K.

NARODNO VPRAŠANJE IN SLOVENCİ.

Napisal Etbin Kristan. — Cena 24 vinarjev. — Dobi se pri

„Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“.

„RDEČI PRAPOR“

Osrednje glasilo Jugosl. socialne demokracije. Izhaja v Ljubljani vsak torek, četrtek in soboto. Cena mu je 14 K za celo leto, 7 K za pol leta, 3 K 50 v za četrt leta in mesečno 1 K 20 v. Prinaša zelo zanimivo vsebino in je najboljše pisani slovenski politični list.

Knjigarna L. Schwentner

v Ljubljani :: Prešernove ulice št. 3

priporoča nastopne novosti leta 1909:

Aškerc A.: Akropolis in piramide. Poetični sprehodi po Orientu. Broš. K 3.—, eleg. vezano K 4:50, po pošti 20 vin. več. V tej najnovejši svoji zbirki nam je podal pesnik-popotnik Aškerc v poetični obliki svoje vtise s potovanja po Egiptu in Grškem. On je pač prvi med našimi pesniki užival oni bajni čar, ki obdaja one čudovite zemlje.

Cankar Ivan: Za križem. Broš. K 3.—, elegantno vezano K 4:50, po pošti 20 vin. več. Na naslovni strani je izvirna risba H. Smrekarja. Ta zbirka obsega 13 novel in črtic z epilgom; iz vseh se prav odločno glasi socialna struja.

Levstik Vladimir: Obsojenci. Broš. K 2:50, eleg. vez. K 3:50, po pošti 20 vin. več. Z risbo H. Smrekarja na naslovni strani. Vsebina: Nenormalni piščanec. Razmišljeni Vid. Mlada Breda. Slepec Maloprou. Levstik se odlikuje po svoji pripovedni tehniki med svojimi vrstniki-pisatelji in se čitajo zato njegovi spisi z napeto pazljivostjo od začetka do konca.

Murnik Rado: Jari junaki. Humoreske. Broš. K 2:50, eleg. vezano K 3:50, po pošti 20 vin. več. Pisatelj se je priljubil že po svojih »Navihancih« in »Znancih« med slovenskim čitajočim občinstvom in nedvomno si pridobi tudi s to knjigo mnogo hvaležnih prijateljev njegovega posebnega humora.

Nedavno je izšlo v istem založništvu:

Kette Dragotin: Poezije. Ljudska izdaja. Z življenjepisnimi in književno-kritičnimi črticami ter faksimilom pesnikovega rokopisa. Uredil A. Aškerc. Broš. K 1:80, eleg. vez. K 2:50, po pošti 20 vin. več.

Cankar Ivan: Zgodbe iz doline šentflorijanske. Vsebina: Pesem. Razbojnik Peter. Polikarp. Kancelist Jareb. Pesem. Cena broš. K 2.—, eleg. vez. K 3.—, po pošti 20 vin. več.

Jerajeva Vida: Pesmi. Broš. K 1:60, eleg. vez. K 3.—.

Kipling Rudyard: Džungla. Iz angleščine prevedel Fr. K. Ilustrirana izdaja. Cena broš. K 2.—, eleg. vez. K 3.—, po pošti 20 vin. več.

Abditijs: Reformacija in socialni boji slovenskih kmetov. Cena K 1.—, po pošti 20 vin. več.

Prijatelj Ivan dr.: O kulturnem pomenu slov. reformacije. Cena K 1.—, po pošti 20 vin. več.

Zabukovšek Ivan dr.: Avstro-ogrška nagodba. Cena 60 vin., po pošti 10 vin. več.